

AIŠKINAMASIS RAŠTAS

PATVIRTINTA
Lietuvos Respublikos kultūros ministro

2011 m. 08 mėn. 16 d. įsakymu Nr. 30-532

1. ĮVADAS**Nekilnojamojo kultūros paveldo apsaugos specialiojo plano rengimo pagrindas:**

Kultūros paveldo departamento prie Kultūros ministerijos direktoriaus 2006 m. birželio 22 d. įsakymas Nr. Į-283 „Dėl Nekilnojamojo kultūros paveldo apsaugos specialiojo plano rengimo“ (Žin., 2006, Nr.72-2745) ir 2008 m. spalio 23 d. įsakymas Nr. Į-423 „Dėl Kultūros paveldo departamento prie Kultūros ministerijos direktoriaus 2006 m. birželio 22 d. įsakymo Nr. Į-283 „Dėl nekilnojamojo kultūros paveldo apsaugos specialiojo plano rengimo“ pakeitimo (Žin., 2008, Nr.127-4875).

Planavimo tikslas:

specialiajame plane nustatytais sprendiniais užtikrinti Rokiškio miesto istorinės dalies (unikalus kodas 17102, buvęs kodas U33) išsaugojimą.

Planavimo uždaviniai:

nustatyti (patikslinti) Rokiškio miesto istorinės dalies (unikalus kodas 17102, buvęs kodas U33) teritorijos bei apsaugos zonos ribas ir jų plotus.

Planavimo lygmuo:

Kultūros paveldo departamento prie Kultūros ministerijos direktoriaus 2008 m. spalio 23 d. įsakymu Nr. Į-423 pakeistas planavimo lygmuo iš vietovės lygmens į rajono lygmenį.

Specialiojo plano organizatoriaus funkcijų vykdytojas:

Specialaus plano organizatoriaus funkcijų vykdytojas - Kultūros paveldo departamento prie Kultūros ministerijos Panevėžio teritorinis padalinys.

Specialiojo plano rengėjas:

VĮ „Lietuvos paminklai“, Šnipiškių g. 3, Vilnius.

Projektavimo eiga:

Vadovaujantis Kultūros paveldo departamento prie Kultūros ministerijos direktoriaus 2006 m. birželio 22 d. įsakymu Nr. Į-283 „Dėl Nekilnojamojo kultūros paveldo apsaugos specialiojo plano rengimo“ pradėtas rengti Rokiškio miesto istorinės dalies specialusis planas.

Specialaus plano organizatoriaus funkcijas vykdančiam KPD Panevėžio teritorinis padalinys pateikė:

1. KPD Panevėžio teritorinio padalinio parengtą ir patvirtintą Rokiškio miesto istorinės dalies (U33) teritorijos ir apsaugos zonos planavimo darbų programą (užduotį);
2. Rokiškio rajono savivaldybės administracijos patvirtintas planavimo sąlygas;
3. LR Aplinkos ministerijos Panevėžio regiono Aplinkos apsaugos departamento patvirtintas planavimo sąlygas.

Pakeitus planavimo lygmenį, buvo pateikta nauja planavimo užduotis ir naujos planavimo sąlygos.

Projektavimo darbai buvo vykdomi etapais:

1. Esamos būklės analizės studija:
 - išnagrinėta istorinė medžiaga; istoriniai tyrimai, Rokiškio miesto istorinės nuotraukos, miesto raidą atspindintys planai (kopijos).

- išstudijuoti anksčiau parengti Rokiškio miesto, urbanistikos paminklo, ribų nužymėjimo projektai, juos rengiant atlikta kraštovaizdžio, panoramų, apžvalgos taškų, vidaus erdvių analizė;
- surinkti kultūros vertybių registro duomenys apie Rokiškio miesto istorinį centrą bei centre esančius kitus kultūros vertybių registro objektus, jų teritorijas;
- apžiūrint natūroje įvertinta esama padėtis, laikui bėgant atsiradę pokyčiai istorinio miesto centro užstatymo struktūroje;
- atlikta fotofiksacija;
- susipažinta su parengtais ir rengiamais teritorijų planavimo dokumentais.

Esamos būklės analizės medžiaga pateikta byloje SP – 4(2007) – A.

2. Konceptijos rengimo stadija:

Konceptijos rengimo stadijoje, remiantis esamos būklės analizės medžiaga, buvo parengti trys Rokiškio miesto istorinės dalies ir apsaugos zonos ribų variantai, kurie buvo pristatyti KPD Panevėžio teritoriniame padalinyje. Apsvarčius pateiktus pasiūlymus, atrinktas vienas, kurio pagrindu parengtas galutinis koncepcijos variantas, pateiktas KPD Panevėžio teritoriniam padaliniiui ir patvirtintas 2008-07-15 d. raštu Nr.1.41.P-240 su pastabomis.

2010 10 14 raštu Nr. S2-2608 Rokiškio miesto istorinės dalies nekilnojamojo kultūros paveldo apsaugos specialiojo plano – teritorijos ir apsaugos zonos ribų plano sprendiniams iš esmės pritarė Lietuvos Respublikos kultūros ministerija.

3. Sprendinių rengimo stadija:

Pagal suderintą koncepciją buvo paruošti teritorijos ir apsaugos zonos ribų plano sprendiniai, pradėtas baigiamasis etapas. Konceptijos stadijoje parengti specialiojo plano sprendiniai buvo eksponuojami Kultūros paveldo departamento prie Kultūros ministerijos ir Rokiškio rajono savivaldybės interneto tinklalapyje. Pagrindinis specialiojo plano brėžinys buvo eksponuojamas Rokiškio rajono savivaldybėje.

2010 m. gautos Rokiškio rajono savivaldybės pastabos (žr. priedus, derinimo ir pritarimo dokumentų dalį). Aptarus diskutuotinas teritorijas, parengta specialiojo plano laida A, patikslintos vertybės teritorijos ir apsaugos zonos ribos. Specialiojo plano sprendiniai buvo apsvarstyti Rokiškio rajono savivaldybėje 2011 metų balandžio 28 dieną (žr. priedus, derinimo ir pritarimo dokumentų dalį, 2011 04 28 posėdžio protokolą).

Projekto laida A buvo eksponuojama KPD interneto tinklalapyje nuo 2011 05 12. Informacinis skelbimas apie galimybę susipažinti su specialiojo plano medžiaga buvo patalpintas Rokiškio rajono savivaldybės tinklalapyje.

2. BENDROJI DALIS

2.1. APIBŪDINIMAS

Rokiškio miesto istorinė dalis - reikšmingas urbanistikos paveldo objektas.

Klasicistinio išplanavimo miesto centre dominuoja ryški ašis, jungianti bažnyčią ir dvarą. Apie pagrindinę išplanavimo ašį susiformavęs stačiakampis gatvių tinklas su charakteringa šiaurės Lietuvai užstatymo architektūra. Bažnyčios pastatų ansamblis, dvaro parkas, gamtinis karkasas, senosios kapinės, šiaurės pusėje už istorinės miesto dalies teritorijos ribų esančios koplytėlės, Ažuolų alėja rytinėje miesto dalyje – tai miesto savitumą formuojančios svarbiausios šios urbanistikos vertybės savybės.

Administracinė priklausomybė: Rokiškio m., Rokiškio savivaldybė, Panevėžio aps.

Planuojamos teritorijos geografinė padėtis

Rokiškio miesto teritorija administracinėse ribose suskirstyta į keturis teritorinius vienetus (skaičiuojamuosius rajonus): Šiaurės, Centro, Vilties (daugiabučių) ir Pietų kvartalus.

Planuojama Rokiškio miesto istorinė dalis yra Centro kvartale, kuris šiaurėje ribojasi su I Šiaurės kvartalu, rytuose ir vakaruose – sutampa su miesto ribomis, o pietuose jo riba eina Taikos, Perkūno, Ežero gatvėmis. Šio rajono ribose yra visa Rokiškio miesto istorinė dalis. Rokiškio istorinė dalis formavosi Laukesos upelio pietryčių krante. XVIII a. pab.- XIX a. pr. šalia jos pagal klasicistinės architektūros principus buvo formuojama nauja dalis, suplanuota vienoje kompozicinėje ašyje, besitęsiančioje į rytus nuo bažnyčios per stačiakampę turgaus aikštę iki dvaro rūmų. Tarp miestelio ir dvaro sodybos įrengti tarpusavyje susisiekiantys tvenkiniai. Naujoji miesto dalis buvo perkirsta dviejų statmenų gatvių, sudalinta į stačiakampius kvartalus, kuriuose buvo statomi namai.

Vertybės apimtis

Esamą Rokiškio miesto istorinės dalies (U33) teritoriją riboja: šiaurėje - Juodupės gatvė, rytų pusėje - Rokiškio miesto administracinė ir dvaro sodybos teritorijos ribos, pietų pusėje riba sutampa su dvaro sodybos teritorijos riba ir Laisvės, Šmuškevičiaus, Kauno, Aušros, M. K. Čiurlionio gatvių atkarpomis, vakaruose - Birutės gatvė ir palei Laukupio gatvėje esančių kapinių vakarinę tvorą pravesta kraštinė.

Ribos nustatytos 1992-06-07, patvirtintos Kultūros paveldo centro direktoriaus 1993-03-17. Vertybės teritorijos ribų koordinatės nustatytos 2000 m. gruodžio mėn.

Vertybės teritorijos plotas: - 151,59 ha.

Rokiškio miesto istorinėje dalyje esančių objektų, įrašytų į kultūros vertybių registrą, sąrašas pateikiamas priedų dalyje (žr. bylos turinį).

2.2. APSKAITOS IR APSAUGOS DOKUMENTŲ APŽVALGA:

- **Kultūros vertybės (Rokiškio miesto istorinės dalies U33) pagrindinis dosjė (1993-12-07).**
- **Rokiškio miesto istorinė dalis** (unikalus kodas 17102, buvęs kodas U33) **įrašyta į LR NKV registrą** 2001-03-20. Miesto istorinėje dalyje saugomas gatvių tinklas, aikštės planas ir tūrinė erdvinė kompozicija, kapitalinio užstatymo fragmentai. KPC 2000 m. nustatytos vertybės teritorijos plotas – 151,59 ha.
- Rokiškio miesto istorinė dalis 1993 m. kovo 17 d. įtraukta į Nekilnojamųjų kultūros vertybių registro urbanizuotų vietovių sąrašą (kultūros vertybės kodas UV33), apibrėžtos teritorijos ribos. Apsaugos zonos nenustatytos.
- **Rokiškio dvaro sodybos** (unikalus kodas 1010) – kultūros vertybės dosje, parengtas 1999-07-01. Vertybės teritorija nustatyta 1997-12-01, teritorija patvirtinta 1998-03-20. Vertybės teritorijos plotas – 32.01 ha, vizualinės apsaugos zonos, kuri neįeina į miesto

istorinės dalies (U33) teritoriją, plotas – 46.45 ha. Dvaro sodybos statinių kompleksas įrašytas į NKV registrą 1995-01-31, paskelbtas paminklu 2001-11-20.

- **Rokiškio Šv. apaštalo evangelisto Mato parapiinės bažnyčios kompleksas** (unikalus kodas 1011). Vertybės teritorija nustatyta 1994-06-15, teritorija patvirtinta 1995-01-16. Vertybės teritorijos plotas – 0.60 ha. Statinių kompleksas įtrauktas į NKV registrą 1996-12-23, paskelbtas paminklu – 2000-09-12.
- **Pastatai**, 1973 ir 1993 m. įtraukti į Lietuvos TSR kultūros paminklų sąrašus, ir LR Kultūros ministro 2005 m. įsakymais [IV-190, IV-359] paskelbti saugomais viešajam pažinimui ir naudojimui: Nepriklausomybės a. 2 (unikalus kodas S326), Kauno 7 (unikalus kodas 11127, buvęs kodas S327), Nepriklausomybės a. 8 (unikalus kodas 1009, buvęs kodas S325), Nepriklausomybės a. 10 (unikalus kodas 16051, buvęs kodas S328), Vytauto g. 5 (unikalus kodas 4833, S329).
- Į kultūros vertybių registrą 2008-09-30 Nekilnojamojo kultūros paveldo vertinimo tarybos aktu Nr. KPD-RM - 869 įrašyta **Rokiškio Kalvarijos kopyltėlė** Sodų g.1 (unikalus kodas 32391).
- Į kultūros vertybių registrą 2008-05-21 Nekilnojamojo kultūros paveldo vertinimo tarybos aktu Nr. KPD-RM-742 įrašytas **Juozo Tumo-Vaižganto paminklas** M. Riomerio g. (unikalus kodas 15577).
- Į kultūros vertybių registrą 2008-08-20 Nekilnojamojo kultūros paveldo vertinimo tarybos aktu Nr. KPD-RM-729 įrašytas **Rokiškio kapinių statinių kompleksas** Laukupio g. (unikalus kodas 31864).
- **Lietuvos savanorių karių kapai** (L938P) įrašyti į NKV registrą 1998-12-30, paskelbti kultūros paminklu 1999-12-23. Vertybės teritorija patvirtinta 2006-06-12. Patikslinta 2006-07-04 KPD Nekilnojamojo kultūros paveldo vertinimo tarybos aktu nr. KPD-RM-25.
- Ruošiama Rokiškio dvaro sodybos rekonstrukcija, dalinis atstatymas bei pritaikymas viešosioms turizmo reikmėms (Sutartis Nr. BPD 04-ERPF-3.4.3-01-04/0043).
- Vykdomas projektas: Rekreacinės zonos įrengimas Rokiškyje (Sutartis Nr. S – BPD 2004-ERPF-3.4.1-04-06/0011), įgyvendinant projektą turizmui bus pritaikytos Rokiškio ežero pakrantė ir prie ežero esanti poilsio zona.

2.3 PATVIRTINTŲ IR RENGIAMŲ TERITORIJŲ PLANAVIMO DOKUMENTŲ SPRENDINIŲ ĮTAKA ROKIŠKIO MIESTO ISTORINEI DALIAI.

Rokiškio miesto bendrasis planas.

Rokiškio miesto (Rokiškio miesto) bendrasis planas, patvirtintas 2008 m. birželio 27 d. Rokiškio rajono savivaldybės tarybos sprendimu Nr.TS-6.109.

Istorinio miesto teritorijos ribose numatyti pakeitimai vizualiai ir struktūriškai neįtakos senosios miesto dalies kokybės. Išskyrus kelias esamo užstatymo problematiškas vietas: pirma – tai didelis sklypas skirtas miesto komunalinio ūkio paskirties teritorijai AB „Rokiškio komunalininkas“, antra – ties dvaro sodybos prieigomis ir Pandėlio gatvėje esantys individualių garažų kvartalai, trečia – tai XX a. antroje pusėje pastatytų daugiaaukščių gyvenamųjų namų grupės. Minėtų teritorijų užstatymas neatitinka istorinio miesto centro užstatymo struktūros. Nereglamentavus užstatymo aukštumo ir pobūdžio šiose teritorijose, jų plėtra gali neigiamai paveikti senamiesčio panoramas, perspektyvas, bei apžvalgos lauką.

Didesnė dalis naujai planuojamų teritorijų į esamą vertybės teritoriją ir planuojamą vizualinę apsaugos zoną nepatenka.

Išvados: 1. Rengiamo specialiojo plano sprendiniai neprieštaruoja patvirtinto Rokiškio miesto bendrojo plano sprendiniams;

2. Siekiant užtikrinti Rokiškio miesto istorinės dalies apsaugą, būtina parengti šios vietovės ir jos apsaugos zonos paveldotvarkos projektą, nustatyti aiškius paveldosaugos reikalavimus.
3. Minėtoms problematiškoms teritorijoms prieš išduodant sąlygas projektavimui būtina parengti specialiuosius kultūros paveldo apsaugos planus su nustatytu tvarkymo ir naudojimo reglamentu.

2.4. KOMPLEKSO ISTORINĖS RAIDOS APŽVALGA

Dėl Rokiškio atsiradimo laiko nėra vieningos istorikų nuomonės. Gyvenvietė greičiausiai atsirado antroje XV a. pusėje. Miestas kūrėsi apie 0,5 km į vakarus nuo dvaro, prie kelio iš Vilniaus į Livoniją, kelių prekybos kelių susikirtime. Manoma, kad turgaus aikštė atsirado ne vėliau, kaip XVI a. viduryje.

Rokiškio dvaras pirmą kartą paminimas 1499 m. XVI a. pradžioje jis tampa Smolensko kunigaikščių Krošinskių nuosavybe.

1590 m. Rokiškyje pastatyta nauja bažnyčia.

1622 m. Rokiškyje minimos dvi gatvės: Vilniaus ir Rygos, taip pat minimi dvaro pastatai šiek tiek nuošaliau tų gatvių.

1633 m. mirus kunigaikščiui Krošinskiui, Rokiškis buvo išnuomotas V. Tyzenhauzui. 1634 m. sudarytame inventoriuje minimos trys gatvės ir du skersgatviai: viena gatvė ėjo iš dvaro į dešinę, kita – kairėje, o nuo bažnyčios einant į turgų – dešinėje. Trečia – Vilniaus gatvė – iš turgaus į kairę. Ežerėnų skersgatvis ėjo iš miesto į kairę, dar vienas skersgatvis – į Aukštuolius. Šalia turgaus aikštės, rytiniame Laukupio upelio krante, stovėjo trys karčemos, priklausiusios bažnyčiai, be to buvo austerija. 1636 m. minimas ir „kohenhauzas“.

1637 m. prie aikštės buvo pastatytas dar vienas bažnyčios namas. Klebonija buvo pastatyta vakariniame Laukupio krante, kur ir stovėjo iki XVIII a. pabaigos.

XVII a. antroje pusėje besivystantys amatai ir prekyba turėjo įtakos miestelio augimui. XVII a. pradžioje pastatyta nauja medinė bažnyčia, žydų maldos namai.

Iki XVIII a. aštuntojo dešimtmečio miestas formavosi pagal radialinį planą – gatvės ėjo į Rygą, Vilnių, Zarasus, Parokiškį ir dvaro sodybą. Jų susikirtime į pietus nuo medinės bažnyčios, pastatytos Laukesos upelio pietryčių krante, plytėjo turgaus aikštė. Iki 1770 m. Rokiškio planas pertvarkomas nebuvo.

Tarp 1740 ir 1778 metų Rokiškyje kilo gaisras.

Apie 1770 metus dvaras tapo viena iš centrinių feodalų Tyzenhauzų rezidencija. Tyzenhauzai pradėjo Rokiškį pertvarkyti pagal klasicistinės architektūros principus. Anksčiau užstatytoje teritorijoje abejose upelio pusėse, į pietvakarius, vakarus ir šiaurės vakarus nuo bažnyčios, gatvių tinklas bei užstatymas nebuvo keičiamas. Greta buvo kuriama nauja miesto dalis su stačiakampe turgaus aikšte, tapusia pagrindine miesto plano kompozicine ašimi, jungiančia bažnyčią su dvaru. Įrengtos dvi naujos statmenos aikštei gatvės – Naujoji ir Kamajų. Senoji turgaus aikštė nebeteko savo ankstesnės reikšmės. Po gaisro klebonija pastatyta pietų pusėje nuo bažnyčios. Jos sklypas galėjo užimti ir dalį senosios aikštės.

1801 metais buvo pastatyti naujieji klasicistiniai dvaro rūmai, 1 km atstumu nuo bažnyčios. Senosios dvaro sodybos teritorija buvo išdalyta į sklypus, skirta statyti miesteliui. 1807 m. miestelyje susidarė 78 sklypai. Visi sklypai priklausė dvaro savininkui, kuris savo lėšomis statė vienagalius ir dvigalius gyvenamuosius namus, nuomojamus miestiečiams. Vėliau buvo pradėtos statyti ir nuomoti krautuvės.

1825-1849 metais naujojoje miesto dalyje buvo plečiama nuomoti ir parduoti skirtų dvigalių namų statyba. 1825 m. inventoriuje minima, kad iš 78 dvaro sklypų 44 buvo užstatyti. Reikėtų manyti, kad visi pastatai, išskyrus prekybos namus, buvo mediniai. Nuo turgaus aikštės į rytus XIX a. buvo pastatyti vandens ir vėjo malūnai. Iškilę virš vienaaukščių medinių namų, jie buvo ryškus miesto akcentas.

Apie 1856 m. miestelio centre atsirado dviaukščių namų. Antroje XIX a. pusėje buvo pastatyti akmeniniai namai.

Iki XIX a. vidurio Rokiškis išaugo. Dvarui priklausantys namai pradėti pardavinėti miestiečiams.

1864 m. gaisro metu sudegė bažnyčia ir keletas gretimų pastatų. 1868 m. sudegusios bažnyčios vietoje pradėta statyti nauja – raudonų plytų. Visas pastatų kompleksas buvo užbaigtas 1885 m. Bažnyčia pastatyta taip, kad jos durys būtų tiesiai priešais dvaro rūmus, o kartu būtų išlaikyta religinių kanonų reikalavimus atitinkanti orientacija iš rytų į vakarus.

1866 m. sudarytame Rokiškio centrinės dalies plane pažymėta turgaus aikštės dalis, taip pat Kamajų, Naujoji ir Jurzdikos gatvės. Prie aikštės dar buvo ir tuščių sklypų.

1892 m. buvo sudarytas Rokiškio centrinės dalies planas.

XIX a. antroje pusėje, kai pro Rokiškį buvo nutiestas geležinkelis į Daugpilį, miestas pradėjo plėstis link geležinkelio stoties, gyventojų skaičius išaugo. Mieste vystėsi prekyba, amatai. 20 a. pradžioje buvo įsteigtas Arklių turgus, kuriame prekiauta gyvuliais.

1910 metais Rokiškyje buvo apie 30 parduotuvių, 16 smuklių. Daugiausia parduotuvių buvo abejose aikštės pusėse. Miestelyje buvo apie 30 amatininkų dirbtuvių, kurios daugiausia telkėsi Kamajų ir Naujojoje (Vytauto Didžiojo) gatvėse.

Dvaro rūmai, perstatyti 1905 m. įgavo eklektinės architektūros bruožų.

1909 - 1911 metais Jurzdikos kaimas (Jurzdikos gatvė) buvo išskirstytas į vienkiemius.

1910 m. sudarytame Rokiškio bažnyčiai priklausančios žemės plane pažymėta dalis Kapinių gatvės, bažnytinių pastatų išsidėstymas. Kapinių gatvės rytinėje pusėje – dirbama žemė.

Rokiškyje 1905 m. išgrįsta pirmoji gatvė, Kamajų, vedusi į stotį. Ant stulpų pakabintos 5 žibalinės lempos. Prieš Pirmąjį pasaulinį karą įruoštas miesto sodas priešais cerkvę.

1920 m. Rokiškis gavo miesto teises, dar prieš tai jis buvo prijungtas prie valsčiaus. Labiau pradėta tvarkyti miestą nuo 1921 metų. Nuo 1923 m. pradėta miestą grįsti, pirmiausia – aikštę, vėliau gatves. Plačiausi šaligatviai buvo sudėti Vytauto Didžiojo gatvėje.

1921 metais buvo sudarytas Rokiškio centrinės dalies planas (apėmė Vytauto Didžiojo ir Kamajų gatves), už bažnyčios buvę plotai į tą planą neįtraukti. Vėliau dar ne kartą bandyta jį koreguoti. Naujos gatvės – Vilniaus ir Kauno, taip pat gatvė, lygiagreti Naujajai gatvei. Sklypai prie Vilniaus ir Kauno gatvių 1922 m. buvo išdalyti ir užstatyti.

Išparceliuotos Rokiškio dvaro žemės (112,8 ha) buvo atiduotos miesto reikalams. Miestui plėstis skirta teritorija į pietryčius nuo centro. Sudarytas planas miesto plėtimui. Naujojoje miesto dalyje skirti sklypai gimnazijai, mokykloms, miesto valdybai.

Dvare 4,4017 ha perduota žemesniosios policijos mokyklos reikalams, sklype 8 pastatai. 1926 m. viskas perduota amatų mokyklai.

Prieš karą buvusios aikštės vidury nuskurdusios krautuvėlės nugriaunamos. Priešais bažnyčią įrengiamas skveras, jo gale prieš išgrįstą aikštę įdėtas 2 m. pločio cementinių plytų šaligatvis, kampuose pastatyti du kioskai. Prie šiaurinio aikštės krašto – medinis kilnojamas paviljonas.

1931 m. sudaryta Rokiškio miesto ribų schema. Miestas su priemiesčiais užima 527 ha. Senojoje dalyje – 18 gatvių, naujojoje – 11. 1931 m. skvere priešais bažnyčią pastačius Nepriklausomybės paminklą (skulptorius R. Antinis), jis pavadintas Nepriklausomybės aikšte. 1931 m. mieste buvo dvi aikštės – Nepriklausomybės ir Sporto (Naujajame mieste). Naujajame mieste buvo ir sklypas parkui. Visas Rokiškio miesto planas sudarytas nebuvo.

1932 m. mieste buvo 45 mūriniai namai (iš viso namų – 572). Veikė 132 krautuvės, 3 vaistinės, 5 kalvės, 3 saldainių dirbtuvės, veikė 3 malūnai, lentpjūvė, elektros stotis. Miesto plėtimui skirtuose plotuose daugiausia buvo statomi vieno aukšto sodybiniai namai. Stambesni gyvenamieji

namai, visuomeniniai pastatai daugiausia buvo centrinėje miesto dalyje. Ryškiausi – XIX a. pab. – XX a. pr. statyti akmeniniai pastatai.

1934 m. buvo sudarytas „Rokiškio mūrinių trobesių kvartalo planas“, numatantis centre statyti tik mūrinius pastatus. Todėl senų medinių namų Nepriklausomybės aikštėje Statybos komisija remontuoti tuo metu neleido. Matyt ketinta tokius namus griauti. Apleisti, negyvenami namai buvo griaujami dažniausia nuošalesnėse gatvėse: Pandėlio, Vidurinėje, Pirties, Jurzdikos gatvėse. Taip pat nugriauta dalis ūkinių pastatų Kamajų ir Vytauto Didžiojo gatvėse. Iškilus namo griovimo klausimui neretai atsižvelgdavo į tai, ar namas, jo dalis nėra išsikūsi už statybos linijos.

Netoli Kamajų gatvės buvo trys sinagogos („Beis Hamedres“, Didžioji, Mažoji, „Talmud Toro“), 1941 - 1942 m. sunaikintos vokiečių.

Po Antrojo pasaulinio karo naujoji statyba ryškiai pakeitė miesto architektūrinį vaizdą. Naujai suprojektuotas ir pastatytas centras sumažino iki tol dominavusios bažnyčios vaidmenį.

Mažiausiai nuo XX a. pradžios pakitusios išliko Kęstučio (Jurzdikos) ir Kapų gatvės.

2.5. ARCHITEKTŪRINIS URBANISTINIS MIESTO CHARAKTERIS.

XX a. PERTVARKYMŲ POVEIKIS TŪRINEI - ERDVINEI KOMPOZICIJAI.

Rokiškis planingai pradėtas pertvarkyti XVIII a. pab. – XIX a. pr. pagal klasicistinės architektūros principus, statant naują miestą šalia senojo.

Pagrindinis Rokiškio miesto planą formuojantis elementas – dvi statmenos viena kitai ašys. Pagrindinė ašis jungia svarbiausius ir didžiausius mieste dominavusius pastatus: bažnyčią ir dvaro rūmus su priešais rūmus pasiskleidusia parko esplanada. Aplink miesto centrą buvo kuriamas stačiakampis arba artimas stačiakampiui, gatvių tinklas su gyvenamaisiais namais, prekybininkų bei amatininkų pastatais užstatytais kvartalais. Miesto centre užstatymas buvo taisyklingesnis ir tankesnis, į pakraščius jis retėjo, darėsi chaotiškesnis.

Pagrindinėje ašyje suformuota išėsto stačiakampio formos turgaus aikštė, abipus kurios ilgainiui iškilo pagrindiniai istorinio miesto pastatai, dalis jų mūriniai. Nemaža istorinių pastatų išlikę iki šių dienų. Tarp jų iškilę naujos architektūros pastatai agresyviai nedominuoja aikštėje, nors architektūrine išraiška išsiskiria istorinio užstatymo fone.

Antroji kompozicinė ašis sutapo su statmenai aikštę kirtusia gatve – tai dabartinės Respublikos ir Vytauto gatvės (buv. Naujoji ir Kamajų g.).

Respublikos gatvė jungia istorinės miesto dalies šiaurinius ir pietinius kvartalus. Gatvės užstatymo ir funkcijų požymiai rodo, kad ji dalinai išlaikiusi istorinio užstatymo autentiškumą – istoriniai sklypai išsidėstę abejose Respublikos gatvės pusėse su dažniausia galais į gatvę orientuotais gyvenamaisiais pastatais. Pažymėtina, kad sodybinis užstatymas kai kuriose Respublikos gatvės atkarpose sunyko. Šios atkarpos XX a. antroje pusėje užstatytos kelių aukštų gyvenamaisiais bei visuomeniniais pastatais, formuojančiais kvartalus ar kvartalų dalis, bei sunaikinusiomis istorinės miesto dalies urbanistinę morfostruktūrą, užstojančiais būdingo istorinio mažaaukščio užstatymo fragmentus ir trukdančiais apžvelgti jo siluetą miesto panoramose.

Kitos problematiškos esamo užstatymo vietos – tai didelis sklypas skirtas miesto komunalinio ūkio paskirties teritorijai AB „Rokiškio komunalininkas“ ir ties dvaro sodybos prieigomis bei Pandėlio gatvėje esantys individualių garažų kvartalai.

Miesto centro dalis, esanti šiaurės pusėje nuo Nepriklausomybės aikštės, užstatyta mažaaukščiais sodybinio tipo gyvenamaisiais kvartalais. XX a. antros pusės užstatymas taip pat mažaaukštis sodybinis.

Architektūrinių stilių suvestinės duomenimis nagrinėjamoje teritorijoje dominuoja XIX a. – XX a. pirmos pusės mediniai statiniai. Yra XIX a. statytų akmenų mūro pastatų. Didelę dalį sudaro tarybinio laikotarpio pastatyti mažaaukščiai ir daugiaaukščiai gyvenamieji, visuomeniniai pastatai. Daugumos statinių būklė patenkinama.

2.6. GAMTINĖ SITUACIJA

Ryškūs Rokiškio miesto ir jo apylinkių gamtiniai elementai: reljefo savitumas, miškų plotai ir parkai, miesto želdynų teritorijos, upelis ir tarpusavyje susisiekiančių tvenkinių sistema.

Rokiškis išsidėstęs lygumoje. Šiaurės bei vakarų pusėse lygumas keičia neaukštos kalvos ir slėniai. Kelio Pandėlys - Biržai kryptimi reljefas kyla. Nuo kalvų, ypač nuo šiaurės pusės, atsiveria miesto centro vaizdai.

Per Rokiškio miestą vingiuojantis Laukupės upelis traktuotinas kaip kraštovaizdinė gamtinė miesto ašis. Centrinėje miesto dalyje, buvusioje dvaro sodybos teritorijoje, upelis patvenktas ir sudaro kelių tarpusavyje susijusių tvenkinių sistemą. Pietų pusėje nuo dvaro rūmų ties Ažuolų alėja įrengti du nauji tvenkiniai ir miesto rekreacinė zona. Deja, šiuo metu Laukupės upelis neplatus, negilus, daugelyje vietų stipriai performuotas, net paslėptas po žeme.

2.7. IŠVADOS:

1. Rokiškis – nuo XVIII a. pabaigos klasicistinės architektūros principais pradėtas formuoti stačiakampio plano miestas, kuriame pagrindinė kompozicinė ašis jungia bažnyčią ir dvaro rūmus. Pradžioje miestas vystėsi pagal radialinį planą, kurio elementai išlikę vakarinėje dalyje - tai Kapų, Kęstučio (Jurzdikos) ir Pandėlio gatvės. Jos yra saugotinas Rokiškio plano elementas.

2. Saugotinas aikštės planas, susidaręs XVIII a. pab.– XX a. pr., taip pat Vytauto ir Respublikos gatvės su jose susiformavusiu mediniu sodybinio tipo užstatymu.

3. Akmenys – mūro pastatai centrinėje miesto dalyje taip pat turėtų būti saugomi kaip svarbi miesto architektūros charakterio formantė.

4. Po Antrojo pasaulinio karo naujoji statyba ryškiai pakeitė miesto architektūrinį vaizdą. Naujai suprojektuotas ir pastatytas centras sumažino iki tol dominavusios bažnyčios vaidmenį. Iškilę daugiaaukščiai pastatai, garažų ir pramoninių statinių masyvai sunaikino tose vietose buvusio užstatymo struktūrą.

5. Saugotini Rokiškio miesto ir jo apylinkių gamtiniai elementai: reljefo savitumas, miškų plotai ir parkai, miesto želdynų teritorijos, upelis ir tvenkinių sistema. Želdynai ir vandens telkiniai šiuo metu kiek apleisti, nesutvarkyti, nepakankamai išnaudojami miestiečių rekreaciniais poreikiais patenkinti. Nagrinėjama jų platesnio pritaikymo rekreacijai galimybė.

6. Esamos Rokiškio miesto istorinės dalies vertybės teritorijos ribas būtina koreguoti, nes dabartinė teritorija nevienalytė, apima ir sovietmečiu tipiniais gyvenamais namais, garažais užstatytas zonas, ribos netikslios, neatitinka daiktinės teisės valdų ribų.

7. Siekiant išsaugoti svarbiausius Rokiškį supančio kraštovaizdžio elementus, gamtinį karkasą, miesto istorinės dalies panoramas ir perspektyvas, būtina nustatyti apsaugos zoną, į kurią reikia įtraukti istorinės vandens telkinių sistemos elementus (Rokiškio miesto tvenkinius), teritorijas, iš kurių atsiveria gražiausi miesto vaizdai bei problemines, tvarkytinas miesto dalis, esančias šalia vertybės teritorijos.

3. SPECIALIOJO PLANO PROJEKTAS

3.1. VERTYBĖS TERITORIJOS IR APSAUGOS ZONOS RIBŲ NUSTATYMO PRINCIPAI

Įsigaliojus Nekilnojamojo kultūros paveldo apsaugos įstatymo (Žin. 2004, Nr. 153-5571) 11 str. nuostatomis, pagal kurias kultūros paveldo objekto teritorijos ribos nustatomos taip, kad sutaptų su sklypų, kurie yra daiktinės teisės objektai, ribomis ir iškilus būtinybei, nuspręsta rengti nekilnojamosios kultūros vertybės – Rokiškio miesto istorinės dalies nekilnojamojo kultūros paveldo apsaugos specialųjį planą.

Kultūros paveldo objektų apsaugos zonos nustatytos vadovaujantis Nekilnojamojo kultūros paveldo objektų apsaugos zonų nustatymo taisyklėmis, patvirtintomis 2006 m. gegužės 29 d. Lietuvos Respublikos Vyriausybės nutarimu Nr. 486. Taisyklėse nustatyta, kad kultūros paveldo apsaugos zonos nustatomos surinkus duomenis apie planuojamoje teritorijoje esančius kultūros paveldo objektus, jų būklę, atliktus tyrimus, parengtus apsaugos bei apskaitos dokumentus, surinkus duomenis apie planuojamoje teritorijoje esančius įregistruotus žemės sklypus, atsižvelgus į nustatomus kultūros paveldo objektų planuojamoje teritorijoje saugojimo prioritetus. Taip pat įvertinama esama situacija bei miesto plėtros tendencijos.

Dabartinės Rokiškio miesto istorinės dalies ribos nustatytos 1989 m., patikslintos 1992 m. ir 2000 m.

Dalis esamos vertybės teritorijos kvartalų užstatyti XX a. antros pusės mažaaukščiais gyvenamaisiais pastatais, kurie patys nėra vertingi, bet yra sodybinio tipo užstatymo tradicijos tąsa, fonas išlikusio istorinio užstatymo fragmentams.

Išnagrinėjus turimą medžiagą, įvertinus dabartinę miesto situaciją bei jo plėtros tendencijas, Rokiškio miesto istorinės dalies teritorijos ribos koreguojamos, prisilaikant šių principų:

- nekilnojamosios kultūros vertybės teritorijos ribos apima Rokiškio miesto istorinį branduolį, kuriame dominuoja autentiškas užstatymas arba užstatymas tęsia istorines urbanistines tradicijas;
- istorinio centro pakraščiai, kuriuose dominuoja pokarinis (XX a. antros pusės) užstatymas, neįjungiami į kultūros vertybės teritoriją;
- teritorijos ribos nustatomos taip, kad sutaptų su sklypų, kurie yra daiktinės teisės objektai, ribomis.

Siekiant išsaugoti istoriškai susiklosčiusio Rokiškio kraštovaizdžio (miestovaizdžio) charakterį, į apsaugos zonos vizualinį pozonį siūloma įtraukti miesto dalis, kurių užstatymas ryškiausiai veikia istorinės dalies apžvalgą ir jų tolimesnė plėtra gali neigiamai įtakoti istorinio miesto vaizdą, tuo pačiu sumenkinti kultūrinę vertę.

Svarbiausi kriterijai apsaugos zonos nustatymui:

- esamų vietovės teritorijos apžvalgos koridorių, erdvinės centro kompozicijos, gamtinio karkaso išsaugojimas;
- apsaugos zonų ir jų pozonių ribos pagal galimybes sutapatinamos su dirbtinių planuojamos teritorijos elementų ribomis (žemės sklypų ribomis, tvenkinių, kanalų krantais, užtvankų, kelių, geležinkelių ar kitų pylimų, iškasų pakraščiais ir kt.) ir natūraliomis planuojamoje teritorijoje esančių gamtinių elementų ribomis (upių, ežerų ir kt.).

Atsižvelgus į išdėstytus principus atlikta Rokiškio miesto istorinės dalies vertybės teritorijos ir jos apsaugos zonos ribų korektūra.

3.2. ROKIŠKIO MIESTO ISTORINĖS DALIES

(unikalus kodas 17102, buvęs kodas U33) **VERTYBĖS TERITORIJOS RIBOS**

Siekiant Rokiškio miesto istorinio centro urbanistinio vientisumo, remiantis planavimo sąlygomis, istorinių planų ir esamos būklės analize, siūloma patikslinti kultūros vertybės teritorijos ribas.

Ribos koreguojamos, sutapdinant su sklypų, kurie yra daiktinės teisės objektai, ribomis bei išimant iš teritorijos kvartalus, kuriuose dominuoja XX a. antroje pusėje susiformavęs užstatymas.

Rokiškio miesto istorinės dalies teritorijos ribų aprašymas:

- nuo Kęstučio ir Juodupės gatvių sankryžos Rytų kryptimi riba vedama Juodupės gatve iki sankryžos su J. Biliūno gatve;
- Pietų kryptimi J. Biliūno gatve iki sankryžos su Pievų gatve;
- Rytų kryptimi Pievų gatve iki sankryžos su Bajorų gatve;
- Šiaurės kryptimi Bajorų gatve;
- Rytų kryptimi sklypų Dvaro g. 10-16 šiaurinėmis ribomis;
- Pietų kryptimi sutapdinant sklypo Dvaro g. 16 rytine ir pietine ribomis;
- Rytų ir toliau Pietų kryptimi, sutapdinant su šiaurine, rytine bei pietine į Rokiškio dvaro sodybos teritoriją įeinančių žemės sklypų Dvaro g. 5 ir 7 ribomis;
- Vakarų kryptimi - Rokiškio IV tvenkinio šiaurine ir vakarine pakrante;
- Vakarų kryptimi – Laisvės g. iki sankryžos su M. Riomerio g.;
- Šiaurės kryptimi - M. Riomerio g. iki sankryžos su Algirdo g.;
- Vakarų kryptimi - Algirdo g. iki sankryžos su Kauno g.;
- Pietų kryptimi Kauno g., J. Šmuškevičiaus g.;
- Vakarų kryptimi – J. Šmuškevičiaus, Aukštaičių g. iki sankryžos su Laisvės g.;
- Vakarų kryptimi - Laisvės g. iki sankryžos su Respublikos g.;
- Pietų kryptimi - Respublikos g., pastatų Respublikos gatvėje Nr. 59 – 85 žemės sklypų šiaurinėmis ir rytinėmis ribomis iki sankryžos su Aušros gatve;
- Vakarų kryptimi - Aušros gatve;
- Šiaurės kryptimi - pastatų Respublikos g. Nr. 86-50 ir M. K. Čiurlionio g. 1 žemės sklypų vakarinėmis ribomis iki M.K. Čiurlionio g.;
- Vakarų kryptimi - M. K. Čiurlionio gatve;
- Šiaurės kryptimi - pastato Daržų g. 14 žemės sklypo vakarine riba, kraštine, einančia palei Laukupio gatvėje esančių kapinių vakarinę ribą;
- Rytų kryptimi - kraštine, pravedama palei pietinę garažų teritorijos ribą;
- Šiaurės kryptimi – kraštine, pravedama palei rytinę garažų teritorijos ribą, pastatų Pandėlio g. 4A, Birutės g. 17, 19, 9, 7, 10, 12, 14 ir Kęstučio g. 23, 25A, 27A žemės sklypų vakarines ribas iki Dariaus ir Girėno gatvės;
- Rytų kryptimi Dariaus Girėno gatve iki Juodupės gatvės pradžios.

Projektuojamos Rokiškio miesto istorinės dalies teritorijos plotas – 128,91 ha.

3.3. ROKIŠKIO MIESTO ISTORINĖS DALIES APSAUGOS ZONOS RIBOS

Remiantis LR Nekilnojamojo kultūros paveldo apsaugos įstatymo (Žin., 2004, Nr. 153-5571) 11 straipsniu, saugomoms vietovėms nustatomos žmogaus veiklos neigiamą poveikį švelninanti tarpinė apsaugos zona. Ši zona gali turėti vieną arba abu skirtingo apsaugos ir naudojimo režimo pozonius.

Apsaugos nuo fizinio poveikio pozonis Rokiškio miesto istorinei daliai nenustatomas, nes šalia šios vertybės teritorijos ribų esančiuose žemės sklypuose vykdoma ir numatoma vykdyti veikla neturės neigiamo fizinio poveikio kultūros paveldo objekto vertingosioms savybėms.

Vizualinės apsaugos pozonis yra reikšmingas saugant vertybę supantį kraštovaizdį, gamtinį karkasą.

Specialiajame plane siūloma į Rokiškio miesto istorinio centro apsaugos zonos vizualinės apsaugos pozonį įtraukti ypatingai svarbią istorinio miesto vaizdui teritoriją - Rokiškio IV ir V tvenkinius, šalia jų esančius žemės sklypus ir Ažuolų alėją. Į apsaugos zonos vizualinės apsaugos pozonį taip įtraukiami XX a. II pusėje užstatyti kvartalai ar jų dalys, kurie išimami iš Rokiškio miesto istorinės dalies vertybės teritorijos, bei šiaurės rytų pusėje šalia miesto istorinės dalies ribos ant aukštumos esantys žemės sklypai.

Projektuojamą apsaugos zonos vizualinės apsaugos pozonį sudaro šešios dalys, Teritorijos ir apsaugos zonos ribų plane, brėžinyje SP-4(2006)-P.1 pažymėtos teritorijomis 2.1 – 2.6.

Apsaugos zonos vizualinės apsaugos pozonio dalis 2.1 apima teritoriją, apribotą Algirdo, M. Riomerio, Laisvės ir Kauno gatvėmis.

Apsaugos zonos vizualinės apsaugos pozonio dalis 2.2 apima dalį kvartalo, esančio šalia vertybės teritorijos pietrytinės dalies, apribotą Kauno ir Aušros gatvėmis.

Apsaugos zonos vizualinės apsaugos pozonio dalis 2.3 apima žemės sklypus Daržų ir M. K. Čiurlionio gatvėse, esančius šalia pietvakarinės vertybės teritorijos dalies. Pozonio 2.3 riba pravedama pastatų Daržų g. 16, 7, 5, 3, 1 žemės sklypų ribomis, M. K. Čiurlionio g. 25-19, Sodų g. 19 sklypų pietinėmis ribomis, Sodų g. 21 A, J. Gruodžio 30 šiaurinėmis ribomis, toliau - J.Gruodžio ir Aušros gatvėmis.

Apsaugos zonos vizualinės apsaugos pozonio dalis 2.4 apima garažų teritoriją šalia Pandėlio gatvės ir žemės sklypus tarp Pandėlio ir Birutės gatvių, esančius šalia vakarinės vertybės teritorijos ribos.

Apsaugos zonos vizualinės apsaugos pozonio dalis 2.5 apima kvartalą prie šiaurinės vertybės teritorijos ribos. Riba pravedama Juodupės gatve, sutapdinama su kelių bei šalia vertybės teritorijos esančių žemės sklypų ribomis.

Apsaugos zonos vizualinės apsaugos pozonio dalis 2.6 apima Rokiškio IV ir V tvenkinius, artimiausioje tvenkinių aplinkoje esančius žemės sklypus ir Ažuolų gatvę.

Koordinuotos vertybės teritorijos ir apsaugos zonos vizualinės apsaugos pozonio ribos pateiktos brėžiniuose SP-4(2006)-P.1; P.2.

Projektuojamos Rokiškio miesto istorinės dalies apsaugos zonos vizualinės apsaugos pozonio teritorijos plotas – 88,05 ha.

Parengė

PV Giedrė Filipavičienė
architektė Giedrė Miknevičienė
architektė Elena Kazlauskaitė